

«Lingüistes pel carrer» a l'Alt Camp i les Muntanyes de Prades

Jesús Bernat Agut / Àngela Buj Alfara*

Paraules clau: llengua, onomàstica.

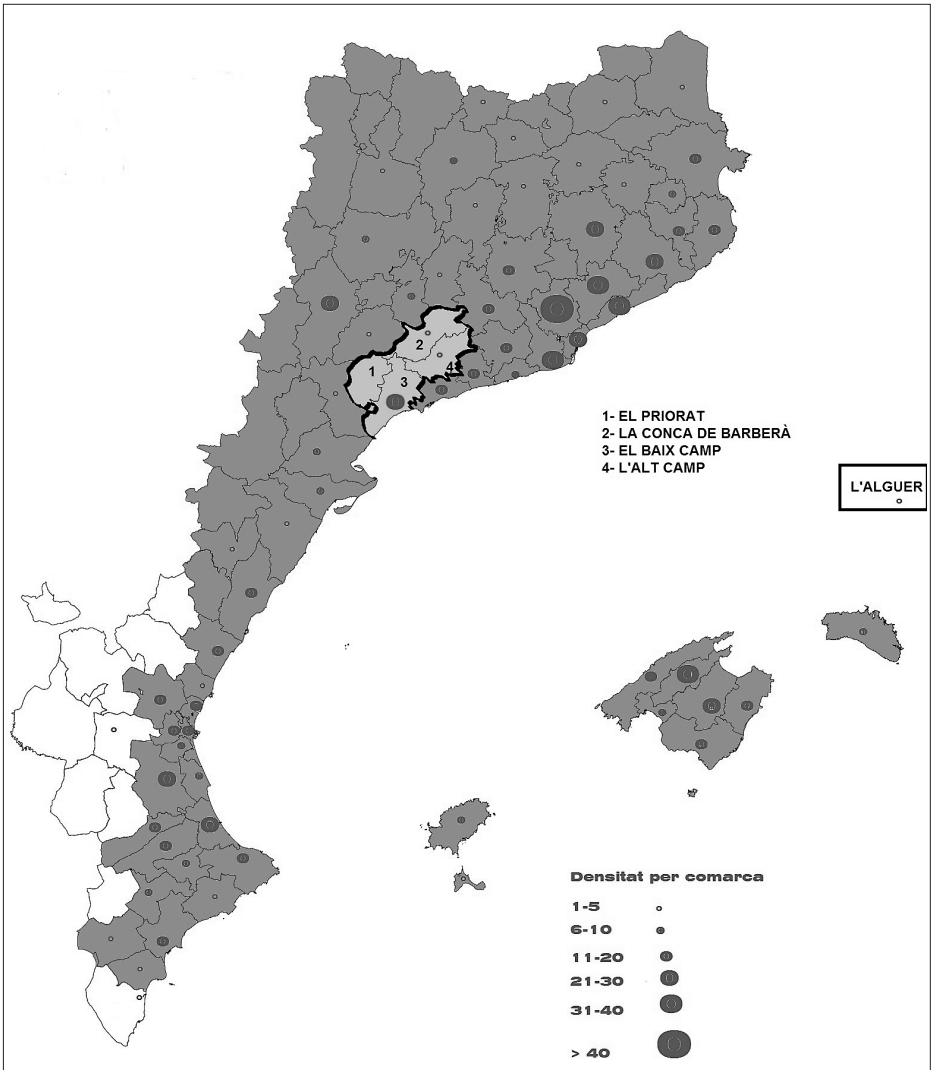
Resum: En aquest treball s'ha estudiat el territori integrat per les comarques compreses entre l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà i el Priorat, pel que fa a la presència de lingüistes en els noms de places i carrers dels municipis de les citades comarques. Aquest estudi forma part d'un projecte més ampli que vol estudiar la presència de lingüistes en noms de carrers com un element cohesionador de la cultura dins els Països Catalans.

Abstract: This essay presents the study of the territory in the counties of l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà and el Priorat regarding the presence of linguists in the names of streets and squares in the towns of the aforementioned counties. This study is part of a wider project which intends to study the presence of linguists in the names of streets as a cohesive element in the culture of the Catalan Countries.

* Jesús Bernat Agut, Societat d'Onomàstica. Àngela Buj Alfara, membre del Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris (CEL).

I. Introducció

L'estudi present forma part del projecte Lingüistes pel Carrer que realitza conjuntament el Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les Comarques Centrals (CEL) i la Societat d'Onomàstica. Aquest projecte ha rebut un ajut de l'IRMU i recull les mostres de toponímia urbana en què apareixen lingüistes, especialment gramàtics i lexicògrafs. L'estudi presenta les dades relatives a les comarques que formen part del territori específic d'estudi de la Jornada: l'Alt Camp, el Baix Camp, el Priorat i la Conca de Barberà.

El nostre projecte parteix d'un interès per contribuir a la cohesió cultural entre els diferents territoris de la llengua catalana i pretén difondre i popularitzar els nostres lingüistes a partir d'uns elements tan senzills, quotidians, i alhora tan personals i universals, com són els noms dels carrers. Per això, vol combinar la història de la cultura amb una difusió del valor patrimonial que mostren les vies urbanes vers la nostra història lingüística. En aquest cas, aquesta vàlua la fixem en el nom dels lingüistes que han tingut una aportació important en l'estudi de la gramàtica, l'onomàstica i la lexicografia catalanes.

Algunes plaques dels nostres lingüistes d'arreu del domini.

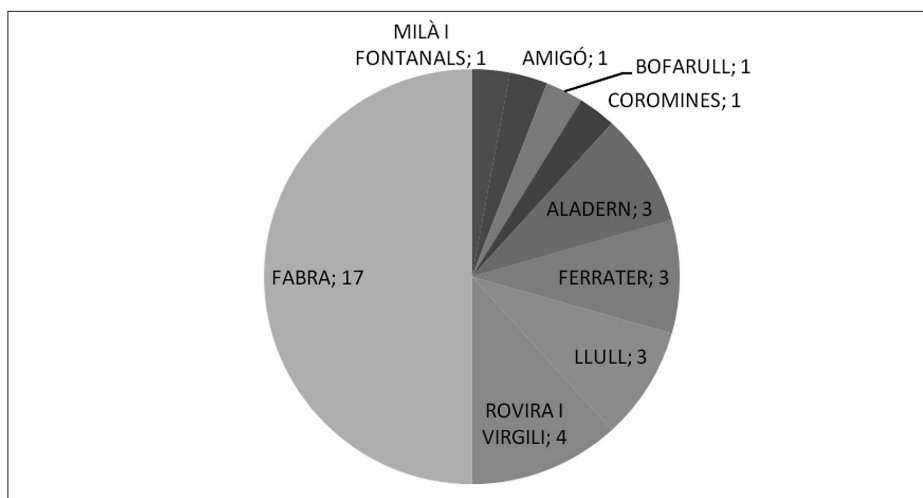
Els lingüistes sobre els quals es realitza la recerca són:

Marian Aguiló, Josep Aladern, Mn. Antoni Maria Alcover, Fèlix Amat, Ramon Amigó, Joan Josep Amengual, Josep Balari, Pere Barnils, Antoni de Bofarull, Joan Coromines, Josep Escrig, Joan Esteve, Pau Estorch, Pompeu Fabra, Antoni Febrer, Bernat Fenollar, Gabriel Ferrater, Francesc Ferrer Pastor, Tomàs Forteza, Lluís Fullana, Joaquim Garcia Girona, Samuel Gili Gaya, Josep Giner Marco, Carles Grandó, Antoni Griera, Enric Guiter, Pere Labèrnia, Lluís Lamarca, Constantí Llombart, Ramon Llull, Gregori Maians Ciscar, Joaquim Martí Gadea, Francesc Mestre i Noé, Manuel

Milà i Fontanals, Francesc de Borja Moll, Josep Nebot, Antoni Oliver, Jeroni Pau, Onofre Pou, Lluís Revest, Rosalina Poch, Josep Roca Pons, Carles Ros, Antoni Rovira i Virgili, Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner, Manuel Joaquim Sanelo, Josep Sanna, Joan Solà, Josep Tarongí, Josep Ullastre, Emili Vallès, Enric Valor i Joan Baptista Xuriguera.

<http://imatgies.blogspot.com.es/2016/05/linguistes-pel-carrer-un-projecte-i-una.html>

2. L'Alt Camp i les Muntanyes de Prades: lingüistes pel carrer

Lingüistes d'aquestes comarques amb el nombre de vies de cada autor.

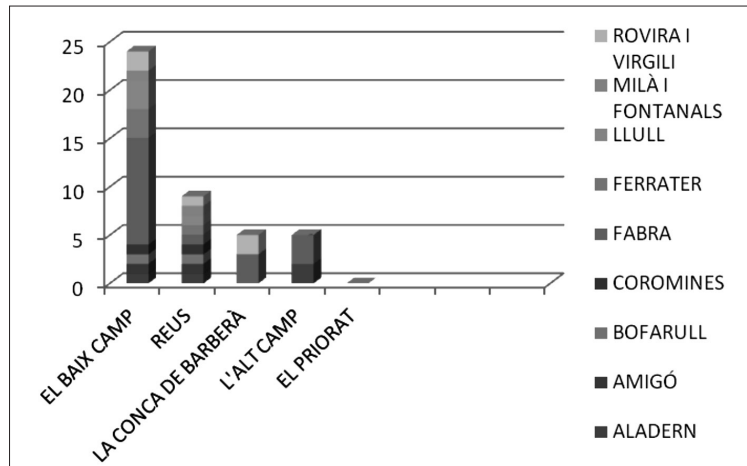
Dels lingüistes en què centrem la nostra comunicació apareixen exclusivament en aquest territori: Josep Aladern, Ramon Amigó i Antoni de Bofarull. Acompanyen a aquests: Joan Coromines, Pompeu Fabra, Gabriel Ferrater, Ramon Llull, Manuel Milà i Fontanals i Antoni Rovira i Virgili. Tal com apareix a la gràfica superior, Pompeu Fabra representa el 50% del total. També a la resta del domini l'autor del *Diccionari General de la Llengua Catalana* ocupa el primer lloc, amb 276 sobre un total de 869, un 32% del total.

La imatge de les comarques estudiades en aquesta jornada és prou aclaridora pel que fa a la participació de cadascuna d'elles en la retolació viària dels nostres lingüistes. Des de la nul·la presència del Priorat fins a la densitat observada al Baix Camp.

Pobles on trobem algun vial amb noms de lingüistes.

El Priorat es troba conformat per 23 municipis. En cap d'ells hem trobat un carrer dedicat a un lingüista. La Conca de Barberà en conté 22; en 4 (18%) hem localitzat vies, amb 5 ex., un 15% del total. La mateixa aportació ens dona l'Alt Camp, en 4 dels 23 municipis (17%), amb 5 ex. (15%). El Baix Camp compta amb 28 municipis, dels quals 11 (40%) aporten 24 ex., un 70% del total de les comarques esmentades. Es tracta d'una de les comarques amb major aportació del conjunt del domini lingüístic català, amb la mateixa quantitat que el Barcelonès i només superada pels 26 d'Osona, 35 de Raiguer (Mallorca) i el Baix Llobregat, 38 del Maresme, 39 del Vallès Oriental i els 47 del Vallès Occidental.

Nombre de lingüistes pel carrer de cada comarca i a la ciutat de Reus.

En el diagrama de barres adjunt podem observar la conjunció de comarques i lingüistes. Hi afegim, intencionadament, Reus, capital del Baix Camp, per tractar-se d'una ciutat emblemàtica pel que fa a la cura de la cultura catalana i pel fet de recollir tots els lingüistes, 9, que trobem en la resta de pobles de les quatre comarques.

En el quadre següent mostrem els 34 exemples trobats. Tots els carrers, com en la resta de l'estudi, compten amb fotografies de la via i de la placa. En aquesta publicació, però, mostrem només aquells que creiem més significatius (exemples destacats en negreta).

COMARCA I POBLACIÓ	VIES	COMENTARIS
L'ALT CAMP		
Alcover	Plaça d'en Cosme Vidal	Casa natal de Josep Aladern (1)
El Pla de Santa Maria	Carrer Pompeu Fabra	A l'eixample del poble
Valls	Carrer Josep Aladern	Al barri de la Candela
	Plaça de Pompeu Fabra	Medalló (2)
Vila-rodona	Carrer Pompeu Fabra	
EL BAIX CAMP		
Almóster	Carrer Gabriel Ferrater	
	Carrer Pompeu Fabra	
Les Borges del Camp	Carrer de Pompeu Fabra	
Botarell	Carrer de Pompeu Fabra	
Cambrils	Carrer de Gabriel Ferrater	Camp semàntic (3)
	Carrer de Pompeu Fabra	Placa informativa (4)
	Carrer de Ramon Llull	Placa informativa
Castellvell del Camp	Carrer Pompeu Fabra	
Montbrí	Carrer de Pompeu Fabra	
Mont-roig del Camp	Carrer de Pompeu Fabra	Urbanització (5)
	Carrer de Ramon Llull	Urbanització
Prades	Carrer de Pompeu Fabra	Cotxeres
	Carrer de Rovira i Virgili	Cotxeres (6)
Reus	Carrer de Joan Coromines	
	Carrer de Milà i Fontanals	
	Carrer de Ramon Llull	Entre literats medievals
	Carrer de Rovira i Virgili	Camp semàntic
	Carrer Josep Aladern	
	Plaça de Gabriel Ferrater	
	Plaça de Pompeu Fabra	Sense placa (7)
	Plaça de Ramon Amigó	
	Carrer d'Antoni de Bofarull	Carrer important a l'eixample

La Selva del Camp	Carrer de Pompeu Fabra	Retolació antiga i nova
Vinyols i els Arcs	Carrer Pompeu Fabra	Urbanització marítima
LA CONCA DE BARBERÀ		
L'Espluga de Francolí	Carrer de Pompeu Fabra	Sense placa (8)
	Carrer Rovira i Virgili	Sense placa
Montblanc	Carrer Pompeu Fabra	
Santa Coloma de Queralt	Carrer de Pompeu Fabra	Sense placa
Sarral	Carrer Rovira i Virgili	
EL PRIORAT		

1. En la base de dades general comptàvem amb dos carrers de Josep Aladern (a Reus i a Valls). Quan vam visitar Alcover per fotografiar la casa natal, però, ens vam adonar de l'existència d'una plaça d'en Cosme Vidal, nom del lexicògraf.
2. La plaça de Pompeu Fabra, a Valls, compta, a més de la placa, amb una escultura amb base granítica i un medalló dedicat al gramàtic.
Són molts els pobles catalans que van respondre a la crida feta amb motiu del centenari del seu naixement (1968). Alguns dels quals (sobretot places) afegeixen el medalló, obra de Josep Miret. L'any 1968, amb motiu del centenari i de l'Any Fabra, Òmnium Cultural, a iniciativa de Lluís Carulla, va facilitar cent cinquanta medallons de bronze a igual nombre d'entitats d'arreu del país perquè poguessen organitzar els seus homenatges particulars, tot contribuint així a difondre el coneixement de la vida i l'obra del mestre Fabra.
3. A Cambrils, com en altres pobles, trobem el carrer de Gabriel Ferrater, vorejat d'altres escriptors catalans, com ara Joan Fuster o Mercè Rodoreda. Els camps semàntics, de vegades literaris, sovint sobre personatges de relleu dins la cultura catalana, han estat un criteri emprat per a diverses urbanitzacions i noves barriades arreu del nostre domini.

Fins i tot podem trobar aquest costum en polígons industrials. En el quadre anterior trobem l'exemple del carrer de Rovira i Virgili de Reus, veí de vies com ara Joan Alcover o Santiago Rusiñol, tots són carrers del polígon industrial Agro-Reus.

4. A Cambrils mateix, ja en una zona més cèntrica, trobem dos exemples de «placa informativa extensa» amb notes biogràfiques dels autors:
 - a) «Carrer de Pompeu Fabra. Barcelona 1868 – Prada 1948. Gramàtic i lexicògraf. Considerat l'ordenador de la llengua catalana moderna. Va ser president de l'Institut d'Estudis Catalans.»
 - b) «Carrer de Ramon Llull. 1233-1315. Escriptor i filòsof mallorquí, i una de les personalitats més rellevants de la cultura medieval catalana. Va conrear la poesia trobadoresca.»

Aquesta tendència a considerar Ramon Llull com a poeta no és aïllada, com ara a l'Ampolla (el Baix Ebre).

5. Mont-roig del Camp ens ha aportat dos exemples dins la urbanització costanera Solemio. Contrastant amb la coentor del nom de la urbanització, els seus carrers han estat batejats per escriptors ben nostrats, com ara Jacint Verdaguer, Víctor Català... i els carrers de Ramon Llull i de Pompeu Fabra. Al mig d'aquesta, hi trobem un seguit de carrers dedicats a topònims majors d'arreu de l'Estat

(Menorca, Teruel...) i, una mica més al sud, Miami Platja. Pel nord, la urbanització veïna (els Pins de Miramar) ordena els seus carrers amb fitònims. Una mica més al nord trobem un seguit de vies dedicades a artistes catalans. Es tracta, doncs, d'un terme que, farcit de noves urbanitzacions, pren el camp semàntic com el recurs més fàcil per ordenar la sèrie de carrers de cada nou espai. Cal dir que no obliden del tot la toponímia del lloc i, així, a la vora d'aquests camps exposats trobem exemples, ben escassos, però, com el carrer del Pou, carrer del Casalot o la Partida Prats.

6. A Prades ens va costar d'allò més trobar els carrers de Pompeu Fabra i de Rovira i Virgili. El fet és que donaven nom a uns carrerons sense cap i ben amagats que accedien a les cotxeres d'un bloc adjacent.
7. I és que amb els exemples trobats de Pompeu Fabra recorrem tota la casuística de les diverses ubicacions (al centre històric, en l'eixample, en una urbanització...), categories de les vies (carrers, carrerons, places, avingudes...), amb preposició o sense (carrer Pompeu Fabra, carrer de Pompeu Fabra) i tipologia de les retolacions (amb el diccionari pintat, amb medallons, amb informació biogràfica, sense placa...). Un dels punts significatius de la ciutat de Reus, on conflueixen la Riera de Miró i tres avingudes importants, rep el nom de plaça de Pompeu Fabra. No hi ha, però, cap retolació que ho indique.
8. L'Espluga de Francolí tampoc atorga cap placa al carrer de Pompeu Fabra ni al de Rovira i Virgili; un plànol informatiu, però, ens dona fe de la seua existència a ambdós costats de la piscina municipal.

3. Els lingüistes

3.1 LINGÜISTES EXCLUSIUS

Hi ha tres lingüistes originaris del territori estudiat: Antoni de Bofarull, Ramon Amigó i Cosme Vidal, conegut amb el pseudònim Josep Aladern. Els dos primers, nascuts a Reus; i Aladern, a Alcover. Com veurem, la seua dedicació dins de la lingüística s'orienta en branques diferenciades: Bofarull, la gramàtica; Aladern, la lexicografia; i Amigó, l'onomàstica.

– **Antoni de Bofarull i de Brocà** (Reus 1821 – Barcelona 1892)

Historiador, poeta, novel·lista i dramaturg. Fou un dels principals animadors de la Renaixença literària. El 1859 va ser un dels restauradors dels Jocs Florals i mantenidor-secretari. El 1862 va escriure la primera novel·la històrica en català, ambientada en el Compromís de Casp, *La orfaneta de Menargues o Catalunya agonisant* (1862). Com a lingüista publicà *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana* (1864) i *Gramática de la lengua catalana* (1867). Alhora, fou membre de nombroses institucions, com l'Acadèmia de la Història de Madrid, la Societat Mexicana de Geografia i Estadística, la Societat Arqueològica de Bèlgica,

l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, i va ser jurat de la Secció Arqueològica de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888.

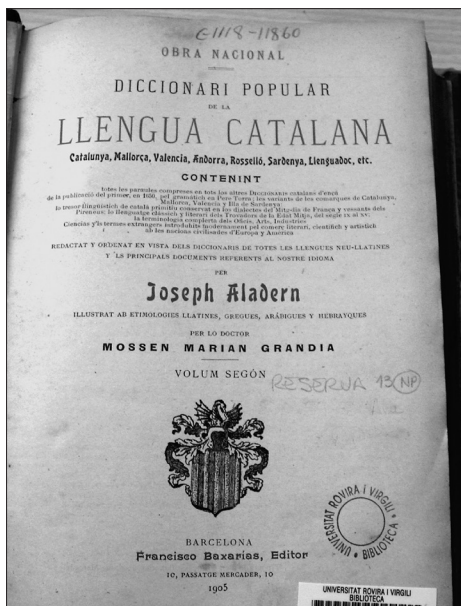
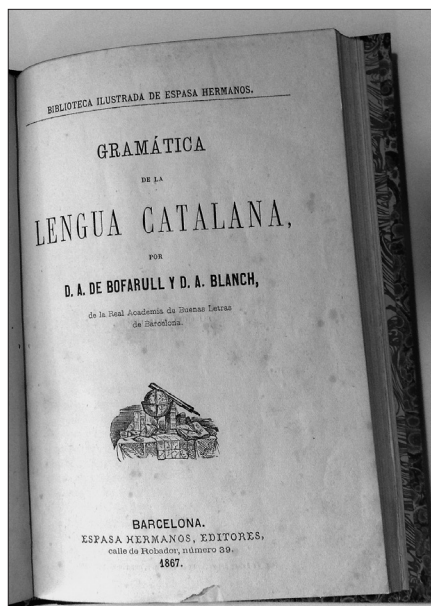
Antoni de Bofarull té un carrer a Reus, situat a l'eixample de la ciutat, entre el passeig Prim i el carrer de Vilafortuny. Aquesta ubicació suposa una presència important del personatge prop del centre.

- **Josep Aladern**, pseudònim de Cosme Vidal i Rosich (Alcover 1869 – Barcelona 1918) Escriptor i editor. D'ideologia republicana i federal, fou el capdavanter del moviment modernista a Reus, on habità intermitentment des del 1893 i on portà a terme tota mena d'activitats, especialment des de la seua llibreria, centre aglutinador del grup modernista local. Com a lexicògraf va publicar en tres volums i un apèndix el *Diccionari popular de la llengua catalana* (1904-1906).

Aladern té una plaça a Alcover, un carrer a Reus i un altre a Valls. A Alcover, la plaça rep el nom d'en Cosme Vidal, amb una placa col·locada en la façana de la casa natal. La ubicació és cèntrica, entre el carrer Major i el carrer de la Costeta.

A la vora hi ha el Museu d'Alcover, en el qual hi ha una sala dedicada al Grup Modernista de Reus, el capdavanter del qual fou Josep Aladern.

En el cas de Reus, s'ubica a la perifèria de la ciutat, perpendicular a l'avinguda de Saragossa i al carrer Plàcid Vidal i Rosich, germà d'Aladern. A Valls se situa al barri de la Candela. És un dels carrers de la Cooperativa de Vivendes Socials la Fraternal, pròxim també a la plaça Pompeu Fabra, del mateix barri.

Ramon Amigó a Xàtiva, el 2001, dins el Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes.

- **Ramon Amigó i Anglès** (Reus 1925-2011) Escriptor i professor. És considerat una figura clau dins de l'estudi de l'onomàstica i el mestre d'una generació d'erudits del Camp de Tarragona.

Vinculat a l'excursionisme científic, s'interessà per l'estudi del territori i va formar part de l'Associació Excursionista de Reus, de la qual en fou president. Amigó també va estar vinculat a l'Associació d'Estudis Reusencs i el Centre de Lectura. De la primera, en va ser secretari (1959-1975) i president (1979-1997); i de la segona, president del 1973 al 1975. A partir del 1980 i fins a la seva mort, va ser vicepresident de la Societat d'Onomàstica. Des del 1994 fou membre corresponent de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. El 1997 fou guardonat amb la Creu de Sant Jordi.

Obra:

Els topònims de la ciutat i el terme de Reus (1957)

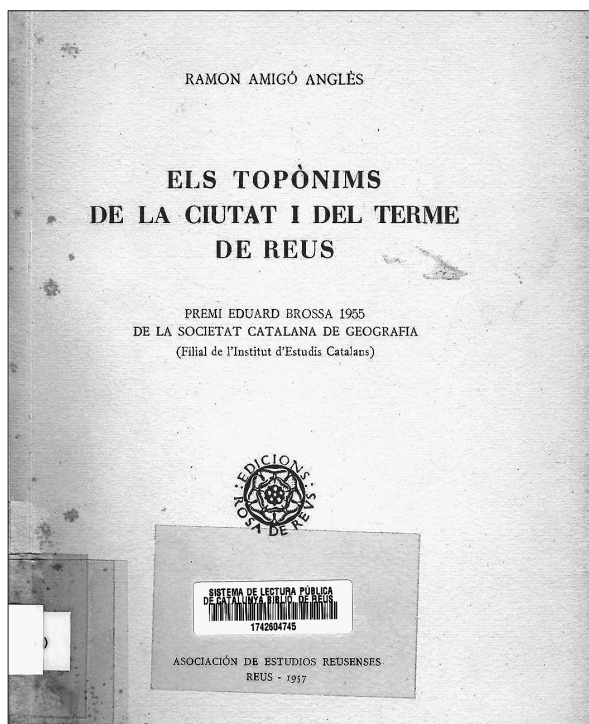
Els topònims del terme municipal i del terme de la Mussara (1963)

Els topònims del terme municipal i del terme de Constantí (1968)

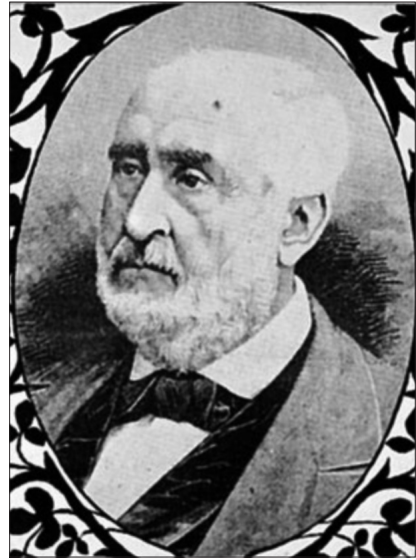
Toponímia dels termes municipals i nuclis de població de Castellvell del Camp i d'Almòster (1968)

Toponímia de Vila-seca de Solcina i del seu terme municipal (1978)
Toponímia de terme municipal de Vilallonga de Ter (1979)
Noms de lloc i de persona del terme de Prades (1985)
Materials per a l'estudi dels noms de lloc i de persona i renoms del terme de Reus (1988)
Sobre inventaris de noms de lloc: introducció metodològica (1989)
Noms actuals i pretèrits del terme antic de Cornudella de Montsant (1990)
Introducció a la recerca en toponímia i antroponímia (1999)
Llenguatge endins: un recorregut històric pels noms de lloc (2000)
Les etimologies, el territori de Tarragona, l'aigua, a Reus: un tríptic reusenc (2004)
Homenatges, debats i records de muntanya (2005)
Espigoladures onomàstiques (2005)
Onomàstica del terme municipal de Constantí (2008)
Onomàstica del terme municipal de Porrera (2011)

En el cas de Ramon Amigó, la plaça s'ha situat en un indret específic, sense habitatges, dins de l'espai públic del Mas Iglesias. La singularitat d'aquesta ubicació respon al reconeixement de la tasca d'Amigó. Aquesta plaça va ser inaugurada el 21 d'abril de 2012, dins de les jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Reus. Precisament aquestes jornades foren en homenatge al toponimista.

*Manuel Milà i Fontanals
(Vilafranca del Penedès 1818-1884).*

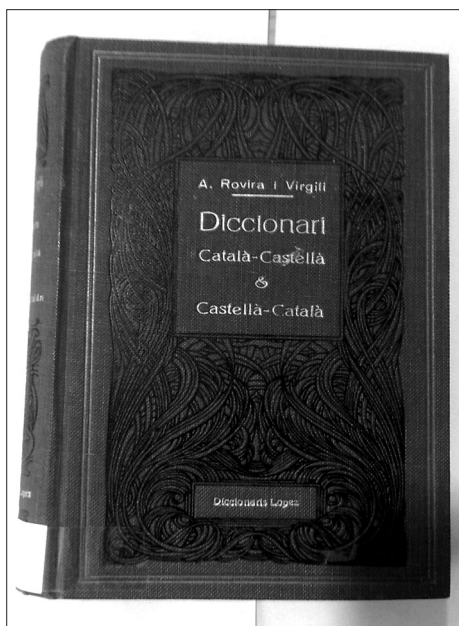

3. 2 ALTRES

Els altres lingüistes que hem localitzat en carrers d'aquestes comarques són: Ramon Llull, Manuel Milà i Fontanals, Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Joan Coromines i Gabriel Ferrater.

El motiu pel qual s'ha escollit Ramon Llull és per la celebració el 2016 de l'Any Llull. També, pel fet de ser el creador del català literari, ens ha paregut adient relacionar-lo amb l'estudi, i encara més quan, tal com avancem en la recerca, percebem que és el més reconegut arreu de l'àmbit lingüístic, amb carrers per tota la geografia en què localitzem vies amb noms de lingüistes.

- **Ramon Llull** (Palma 1232-1316). Filòsof, teòleg, místic, novel·lista i poeta. La literatura catalana té en Llull el seu primer prosista i esdevé un autor de dimensió universal. El seu gran mèrit és ser el primer autor medieval a emprar una llengua romànica per escriure tractats filosòfics. Amb aquest gest d'independència respecte del llatí, Llull converteix el català en una llengua literària i fixa un model de prosa que irradia sobre tota la literatura coetània i posterior. Amb l'exemple de Llull, la Cancelleria Reial adopta el català a l'hora de redactar les quatre grans cròniques reials.
- **Manuel Milà i Fontanals** (Vilafranca del Penedès 1818-1884). Filòleg, historiador de la literatura i escriptor. Va ocupar un lloc destacat en la Renaixença literària i en la restauració dels Jocs Florals. Cal destacar les seues contribucions a l'estudi de la dialectologia. L'any 1861 va proposar la divisió dels dialectes catalans en oriental i occidental, atenent-nos al tractament de les vocals àtones.

Publicà diversos articles a la premsa i l'opuscle *Estudios de lengua catalana* (1875), un dels primers intents de descripció científica del català, aportació important a l'estudi de la gramàtica. El 1865 se li premia l'estudi *Ressenya històrica i crítica dels antics poetes catalans*. Podem considerar que reintrodueix la prosa científica en llengua catalana.

- **Pompeu Fabra i Poch** (Barcelona 1868 – Prada 1948). Enginyer i filòleg. La seua aportació a la normativització i codificació ortogràfica és de tots coneguda. Es pot llegir en les següents publicacions:

Ensayo de gramática del catalán moderno (1891)
Contribució a la gramàtica de la llengua catalana (1898)
Sil·labari català (1904)
Tractat d'ortografia catalana (1904)
Gramàtica de la llengua catalana (1912)
Normes ortogràfiques (1913)
"Els mots àtons en el parlar de Barcelona" (1914)
Diccionari ortogràfic (1917)
Gramàtica catalana (1918)
Curs mitjà de gramàtica catalana (1918)
Ortografia catalana (1925)

“La coordinació i la subordinació en els documents de la Cancelleria Catalana durant el segle XIV” (1926)

Diccionari general de la llengua catalana (1931)

El català literari (1932)

La conjugació dels verbs en català (1937)

Nova gramàtica catalana (1956)

Converses filològiques (1954-56)

Converses filològiques I i II (1983-84)

Introducció a la Gramàtica Catalana (1987)

Diccionari Manual de la Llengua Catalana (1995)

Paral·lelament a aquesta extensa producció lingüística, també Fabra és el lingüista més estès arreu de les comarques estudiades, amb un total de dèsset vies urbanes. Pompeu Fabra representa el 50% del nomenclàtor de lingüistes de l'Alt Camp, Baix Camp i Conca de Barberà. És present a les tres capitals de comarca, amb dues places i un carrer; la resta d'ubicacions es reparteixen amb més presència al Baix Camp, i igualment a l'Alt Camp i a la Conca de Barberà.

Dels autors que tractem a continuació, n'hi ha dos que són coneguts i reconeguts principalment per la seua dedicació en altres disciplines. En el cas de Ferrater, per la seua obra poètica; i en el cas de Rovira i Virgili, com a historiador i polític. Ambdós, però, es dedicaren a la lingüística amb diferents aportacions. Som conscients que no tots els personatges que formen part de la llista de lingüistes seleccionats han tengut la mateixa implicació i dedicació en l'estudi de la llengua. Però amb l'objectiu de contribuir al coneixement, divulgació i valoració d'aquests en la vessant lingüística, hem cregut oportú incorporar-los.

– **Antoni Rovira i Virgili** (Tarragona 1882 – Perpinyà 1949).

Escriptor, periodista, historiador, traductor i polític. Entre la cinquantena d'obres que escrigué, en trobem algunes de caràcter lingüístic com *Novíssima ortografia catalana. Vocabulari ortogràfic segons les Normes de l'Institut d'Estudis Catalans* (1913) i com a lexicògraf redactà el *Diccionari català-castellà & castellà-català*, també del mateix any, al final del qual hi ha un recull d'adagis amb la correspondència bilíngüe. El diccionari compta amb unes 80.000 entrades, repartides equitativament entre català-castellà i viceversa.

Les vies en què apareix Rovira i Virgili són tres, dues al Baix Camp i una a la Conca de Barberà.

– **Joan Coromines** (Barcelona 1905 – Pineda de Mar 1997).

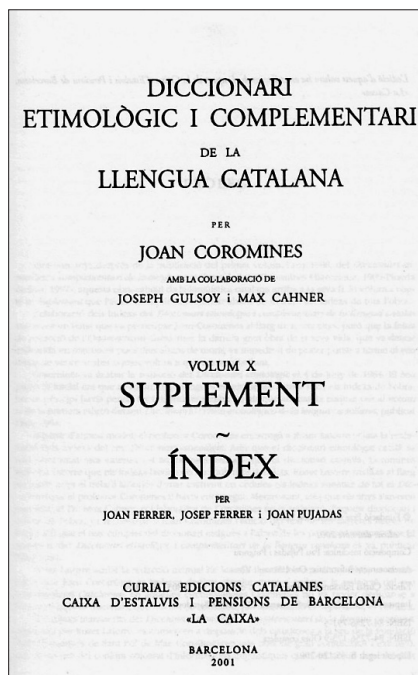
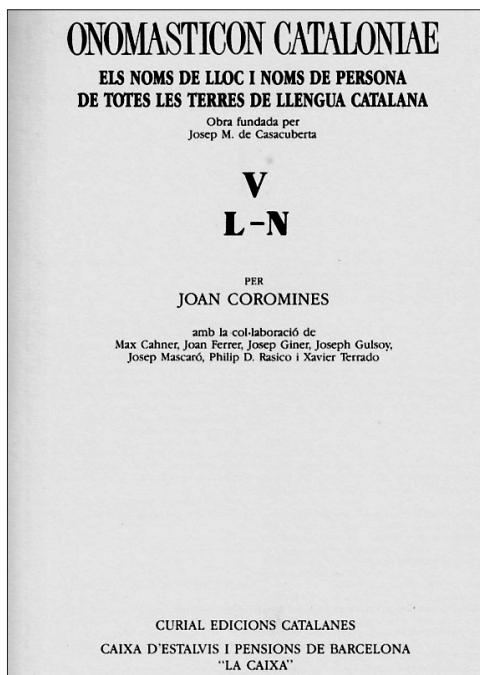
Qualsevol de les dues obres adjuntes justifiquen tota una vida d'un gran lingüista; n'hi ha més, però. N'hi ha tant que, ara i ací, sols volem esmentar el fet que només Reus recull un carrer de Joan Coromines i que al País Valencià, amb sengles carrers a Bellreguard i Ontinyent, és l'únic lingüista del Principat que

bateja alguna via. Amb tot, en algun altre context el reconeixement al lingüista també és present, com és el cas de Benicarló, al Baix Maestrat, en què un dels seus instituts d'ensenyament secundari rep el nom de Joan Coromines.

La figura excepcional de Joan Coromines, de qui s'ha dit, ben encertadament, «una vida per a les llengües», no pot estar glossada només en aquest breu apartat. En el treball global en caldrà tot un per al gran romanista. Ara, però, ens permetem d'adjuntar uns breus apunts sobre la seua obra. De ben jove les seues inquietuds filològiques es despertaren amb entusiasme. Així ho notem en el seu interès i admiració per l'obra de Fabra ja a 15 anys, en una carta escrita a Josep Pla el 12 de juny de 1961:

Ja he dit que poc o molt el coneixia des de 1920 [es refereix al llibre *Gramàtica de la llengua catalana*, publicada el 1912], i els seus llibres havien arribat a ser el meu breviar, que em sabia de memòria. [...]

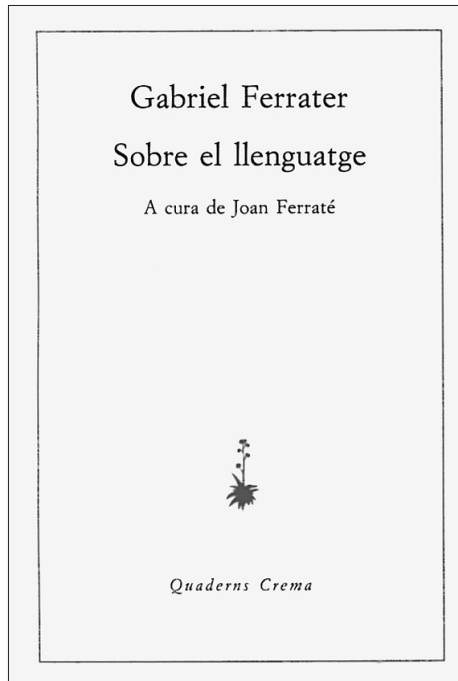
Tenia 17 anys, i aquell mes de maig en lloc de preparar-me per als exàmens de lògica, d'història i de literatura, em passava els dies i les nits al despatx del meu pare llegint les publicacions de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans; sorprès allí pel meu pare quan entrava amb un client [...] el meu pare va deixar caure amb un aire de falsa indolència i fins recança, però amb molta murrieria oculta, la frase «aquest noi potser l'hauem de deixar ser filòleg.» [...] diu Coromines sobre l'inici dels seus estudis lingüístics que s'hi va llançar «com un cavall desbocat».

Els meus estudis s'enfilaven com una heura entorn de tres troncs diferents: la meva passió patriòtica donava agafador a l'aprenentatge de la filologia catalana antiga i moderna i més endavant la romànica en general; la meva habilitat poliglòtica (estudiava alhora, i aprenia en part sense mestre, però amb gran eficàcia, l'anglès, l'alemany, el llatí i l'àrab, poc més tard el grec, el sànscrit, etc.) m'incitava a l'estudi de la gramàtica comparada indoeuropea; i l'excursionisme a què em lliurava tots els diumenges amb il·lusió, donava aliments als estudis de toponomàstica, on trobaven aplicació combinada els meus coneixements d'indoeuropeística amb els de lingüística romànica.

– **Gabriel Ferrater i Soler** (Reus 1922 – Sant Cugat del Vallès 1972). Poeta i lingüista.

Professor de lingüística i crítica literària a la Universitat Autònoma. Entre el 1969 i el 1972 escriu una sèrie d'articles sobre lingüística a la revista *Serra d'Or*, amb el títol «De causis linguae». Tots els seus treballs lingüístics, iniciats el 1966, es troben recollits a *Sobre el llenguatge*, publicat el 1981 pel seu germà Joan Ferraté. Entre altres podem parlar d'unes primeres pàgines d'una gramàtica que estava elaborant «car el seu final tràgic no en va permetre la conclusió», escrits sobre la història de la lingüística, la llengua normativa i l'ensenyament, la tasca del gramàtic... A propòsit de Ferrater, Murgades i Masdéu¹ expliquen:

¹ Murgades, J. i Masdéu, F. (2013).

Prou és sabuda la fructífera dedicació cada cop més aprofundida i innovadora de la darrera etapa vital de Ferrater a l'estudi de la lingüística. Va estrenar-s'hi amb les «Les gramàtiques de Pompeu Fabra» (Ferrater, 1968), primer dels dotze que escriuria de la sèrie «De causis linguae» (convé remarcar que fins molts anys després va continuar sent l'únic referent bibliogràfic indispensable per comprendre l'aportació de Fabra com a lingüista).

5. Conclusions

Les quatre comarques recullen un total de 96 municipis; només 19 participen amb carrers de lingüistes. En aquest hem recollit trenta-quatre vies públiques, del total de vuit-centes seixanta-nou de tot l'àmbit lingüístic. La comarca del Baix Camp n'arregla vint-i-quatre i és, com hem vist, una de les més productives. La seua capital, Reus, és emblemàtica per la quantitat i varietat de lingüistes que recull, amb sis carrers i tres places.

Altrament, el Priorat no en té cap i és, juntament amb el Capcir, la Fenolleda, l'Alta Cerdanya, el Vallespir, l'Alta Ribagorça, el Pallars Sobirà, el Pla d'Urgell, la Terra Alta, l'Alcalatén i la Franja de Ponent, una de les poques, del total de 96 comarques, en què els lingüistes hi són absents.

Pel que fa a la materialització de les plaques, la casuística és ben variada: des de carrers i places sense retolar (4), carrers amb plaques de diferents èpoques i formats o vies amb una rica informació complementària entre les quals destaca Cambrils.

Un altre aspecte observat és el fet que sovint trobem els nostres lingüistes acompanyats d'altres carrers amb noms de personatges de la cultura catalana, formant part d'un camp semàntic específic emprat en un barri o urbanització, etc. Aquest darrer aspecte es repeteix arreu del territori de l'estudi global, característica que defineix molt del nomenclàtor de les vies urbanes de la primera dècada d'aquest segle, fruit del desmesurat creixement urbanístic.

Quant a la localització, hi ha carrers cèntrics (Alcover), d'altres perifèrics (Almóster) i també en urbanitzacions apartades del nucli urbà (Mont-roig del Camp) o, fins i tot, en polígons industrials (Reus).

Respecte a la vinculació i repercussió dels diferents lingüistes, notem que Ramon Amigó, Antoni de Bofarull i Josep Aladern sí que són representats en les seues poblacions d'origen. Hem d'eixamplar, però, aquesta representativitat de Cosme Vidal a Reus i a Valls. Tant a la capital del Baix Camp com a la de l'Alt Camp apareix amb el pseudònim de Josep Aladern, ja que és així com és conegut, principalment, en aquestes poblacions, amb el seu nom d'activista cultural. A Alcover, era el fill d'en Cosme i el germà de Plàcid, una mica més enllà on desenvolupà la seua tasca cultural amb la llibreria La Regional, al carrer de Jesús, a Reus, i on encapçalà també el Grup Modernista de Reus, era Aladern i els contertulians «els de la colla de l'Aladern». Gabriel Ferrater es troba representat en la seua població d'origen, Reus, i també en altres poblacions més allunyades com Castellar del Vallès, Granollers,

Plaques recollides a l'Alt Camp, el Baix Camp i la Conca de Barberà.

Molins de Rei, Porqueres, Sabadell, Sant Cugat del Vallès... Tornant a l'entorn més pròxim, hi és a Cambrils, però el que ens interessa ara destacar és la presència en el nomenclàtor d'Almóster, en una nova urbanització. En aquesta població la família Ferraté era propietària d'un mas on hi sojornava sovint.

Per últim, volem fer notar que no hi ha cap representant dels altres territoris del domini: cap valencià, ni rossellonès, ni balear... Aquesta característica, extensible a l'estudi global del territori, denuncia en certa manera que si bé és reconeguda la unitat de la llengua, no la representativitat dels seus lingüistes.

Bibliografia

- ALADERN, J. (1904-1906) *Diccionari popular de la llengua catalana*. Baixarías.
- BOFARULL, A. i BLANCH, A. (1867) *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Espasa Hermanos.
- COLÓN, G. i SOBERANAS, J. (1986) *Panorama de la lexicografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- GINEBRA I SERRABOU, J. (1994) *El grup modernista de Reus i la llengua catalana*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Institut d'Estudis Catalans (2013). *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Reus. Homenatge a Ramon Amigó i Anglès*. Barcelona-Reus: Institut d'Estudis Catalans.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2013) *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Reus. Homenatge a Ramon Amigó i Anglès*. Barcelona-Reus: Institut d'Estudis Catalans.

MASCARÓ, Joan (1984) «Gabriel Ferrater i la tradició lingüística catalana». Barcelona: *Els Marges* 31, p. 21-28.

MURGADES, J. i MASDÉU, F. (2013) «Gabriel Ferrater: espais literaris entre la lingüística i la procacitat», dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Reus. Homenatge a Ramon Amigó i Anglès*. Barcelona-Reus: Institut d'Estudis Catalans.

PUIG I FERRETER, J. (1982) *Camins de França I*. Barcelona: MOLC.

WEBGRAFIA

<http://lexicografia.blogspot.com/2016/03/medallons-de-pompeu-fabra.html>

<http://monuments.iec.cat/fitxa.asp?id=710>

<http://www.lletres.net/pla/fabrapla2.html>